

Een vacature aan de dorpsschool te De Meern

door

Jac de Bruijn

In het juninummer van de derde jaargang (1983) van ons tijdschrift beschreef ik op bladzijde 120 in het kort hoe in 1792 Cornelis Terwogt schoolmeester te De Meern werd. Het verhaal kwam destijds echter niet goed „uit de verf" en daarom wil ik het nu wat uitgebreider vertellen.

Vóór 1 juli 1848 was er te De Meern slechts één lagere school, waar kinderen van alle gezindten onderwijs ontvingen. Het hoofd van de school was tevens koster van de Hervormde kerk ter plaatse. Dit vermeld ik met opzet omdat anders het volgende misschien niet goed begrepen zou worden.

Meester Pieter van Diepeningen, die op 2 mei 1791 met attestatie van Mijdrecht naar De Meern was gekomen, hier trouwde met Gesina Elisabeth Vos, vertrok reeds medio 1792 naar De Bilt. Ik vermoed dat hij in De Bilt beter betaald werd dan in De Meern. Toch bleken er voor de opengevallen plaats twaalf gegadigden te zijn.

De keuze was moeilijk en daarom werd er een examencommissie gevormd, bestaande uit zes Heren, waaronder de plaatselijke predikant Ds A. van Dijk (hij stond hier van 1769 tot aan zijn dood in 1813), Ds R. Oosterhout uit Harmelen (aldaar van 1786 tot 1797) en Ds Joh. Best uit Vleuten (in 1790 aldaar gekomen als adjunct-predikant en in 1791 aangesteld als opvolger van Ds J. Thielen; hij bleef tot 1798).

De kandidaten kwamen op maandag 22 oktober 1792 naar de Jacobikerk te Utrecht. Om het examen zo onpartijdig mogelijk te doen verlopen werd eerst geloot om de volgorde. Het onderzoek omvatte de vakken schrijven, rekenen en zingen. Het laatste vak was vooral van belang voor het koster- en voorzangerswerk van de meester.

Men liet de kandidaten eerst **schrijven** en wel: *Bewaard Uw tonge van het kwade, Uw lippen van bedrog te spreken* enz. Psalm 34.

De ganzeveren pennen werden te voorschijn gehaald, het pennemes erbij en met sierlijke zwaai en grote krullen werd er geschreven.

't Was nu een grote toer om de mooiste en beste schrijver eruit te nemen, want dat de oude schoolmeesters schrijven konden is overbekend. Zelfs de grote dichters Joost van den Vondel en Christiaan Huygens bezongen hun lof.

Toen kreeg men acht **sommen** onder de neus, waarvan ik er eentje aan de lezers van dit blad doorgeef (u kunt uw antwoord eventueel bij de schrijver indienen):

Een jongeman, moetende (ontmoetende) een jonge Dogter, in haar schoot hebbende veel welruykende Roosjes: O Schone, die met UwEdele gunste, zo een Roosje van de 100 die gij daar hebt mogt genieten. Zij antwoordde, ik

heb er geen 100, maar dat ik ze dubbeleerde, en des getals 113 daartoe voegden en bij het komende daarvan 318 min 10 bij telde, zo konde ik uw hoofd tot uw verschonem met een krans van 100 Rozen vercierem.

De vrage is hoeveel Roosjes de Dogter in haar schoot hadde.

Na het rekenexamen moest men voor de lessenaar komen om **te lezen en te zingen**. Gelezen werd uit de profetie van Jeremia. Verder werden enige psalmen gezongen.

De commissie vond Cornelis Terwogt, schoolmeester aan het Weeshuis te Schiedam, de beste. Hij had bij de loting nummer 9 getrokken. Maar alvorens hij met de benoeming kon afreizen, moest hij nog bij de drie predikanten een religieus examen afleggen dat drie kwartier duurde. Zijn aanstelling, gedateerd De Meern 14 november 1792, luidt:

Wij ondergeschrevene Predikanten van De Meern en consulenten verklaren dat Cornelis Ter Wogt ingevolge het eerste artikel van de gerenoveerde (vernieuwde) schoolorde door ons geëxamineerd is omtrent zijn kennis in de Christelijke religie en zoveele blijken van kennis in deese gegeven heeft, dat tot schoolmeester of koster kan worden aangenomen, waarover wij de Goddelijcken Zegen wenschen.

Reeds vier dagen later kwam hij met attestatie naar De Meern. Een opzegtermijn in Schiedam was er blijkbaar niet. Na enkele jaren hier gekosterd te hebben vond hij de dochter van ouderling Anthony van Stam en Grietje van der Kemp als zijn bruid. Uit zijn huwelijksinschrijving blijkt tevens dat hij uit Utrecht afkomstig was. In het Trouwboek van de Hervormde Gemeente staat:

1796 April 24 Cornelis Terwogt J.M. (jongeman, niet eerder getrouwd), geboren te Utrecht en wonende aan De Meern, en Willemijntje van Stam J.D. (jonge dochter, niet eerder getrouwd), geboren en wonende onder den Gerechte van Veldhuysen, zijn na vertoning van attestatie dat hunne drie huwelijksproclamaties in den Gerechte van Vleuten en De Meern en Veldhuysen onverhinderd zijn gepubliceerd en geaffigeerd (per aanplakbiljet bekendgemaakt) en na deze ook in de kerk aan De Meern zonder verandering gehad te hebben, in den huwelijken staat bevestigd en is van deze inzegening in geschifte kennis gegeven aan de Municipaliteit van Vleuten en De Meern en Veldhuysen.

Aan de laatste zinsnede bemerken we dat het kerkelijk huwelijk gemeld moest worden aan de overheid. De Bataafse Vrijheid had een einde gemaakt aan het stadhoudersbestuur. Reeds in het eerste jaar van de Bataafse Republiek - 1795 - werden er door de Staten Generaal maatregelen getroffen die op een officiële scheiding van kerk en staat vooruitliepen. Zij stelden de burgerlijke huwelijksluiting voor alle gezindten verplicht. De burgerlijke stand werd in Frankrijk bij de wet van 20 september 1792 als staatsinstelling ingevoerd. In Nederland werden de Franse wetten ingaande 1 maart 1811 van kracht.

Van Meester Terwogt is in het archief van de Hervormde Gemeente te De Meern een zogenaamde Acte van Indemniteit van Utrecht, gedateerd 18 mei 1794 en 2 juni 1794 aanwezig. Zo'n acte was in vele gevallen even noodzakelijk als een kerkelijke attestatie. Zonder deze papieren kon men moeilijk bij de diaconie aankloppen als men in armoede verkeerde. De acte van indemniteit van Utrecht waarborgde in dit geval dat, mocht Terwogt een beroep op de diaconie doen, Utrecht hiervoor borg was.

Van het kosterwerk van meester Terwogt vinden we een neerslag in de kerkerekening van 1795 - 1796. Daar staat:

*Aan den koster C. Terwogt
voor het opwinden van het uurwerk
(er was dus een klok in de toren)
van 1 mei tot ultimo december 1795
aan olie en schoonhouden (voor de
petroleumlampen)*

f 4,-

1,60

<i>het gelijk houden van de kerk (er werd in de kerk begraven)</i>	2,15
<i>het schoonmaken van de kerk</i>	6,-
<i>aan wijn tot het Avondmaal</i>	4,16
<i>aan brood tot het Avondmaal (in verhouding tot de wijn goedkoop)</i>	0,10
<i>zand in de kerk</i>	0,12
<i>schoonhouden van de straat</i>	1,-
<i>voor een jaar schoonhouden van de kerk</i>	3,-
<i>ordinair verschot</i>	1,18
<i>vier eiken stoven in de kerkeradsbank</i>	2,80
In het volgende jaar kwam daar nog bij:	
<i>schoonhouden van het kerkhof</i>	1,-

Kort voor meesters huwelijk werd zijn vrouw als lidmaat van de gemeente aangenomen (30 maart 1796). Zij was toen 23 jaar. Niet lang daarna is het echtpaar vertrokken naar Nederhorst den Berg.

Meester Terwogt werd in De Meern opgevolgd door Jan Brunt, die op 25 oktober 1796 met attestatie van Linschoten kwam.

Geraadpleegde werken

R.F. Vulsma, Burgerlijke stand, bevolkingsregister en genealogie
Prof. Dr O. de Jong, Nederlandse kerkgeschiedenis
E.P. de Booy, Weldaet der scholen (dissertatie)
Eigen boek, De Hervormde Gemeente De Meern, met daarin bronvermelding

Zo ging het toe op een oude school. Dit spel werd tussen 1925 en 1930 in Harmelen opgevoerd. De man met de steek is wijlen J. van Osnabrugge, voorstellende de schoolopziener. In de lessenaar zit de schoolmeester, de auteur van dit artikel.